ادبيات عموميه مجموعه سى

هفته‌لق سياسى ، ادبى ، علمى غزته‌در

جلد : ۳

سنه : ۲ ١٨ جمادى‌الاول ١٣٣٦ جمعه‌ايرتسى ٢ مارت ١٩١٨ نومرو ٣٥ — ٥٧

توركلرك منشأنه دائر

(سكيتلر) ك كنديلرينى تورك اولادى بيلدكلرى .

ادعا ايديورزكه اسكى توركلر عرق ابيضه منسوب اولدقدن باشقه بو عرقه منسوب اقوامك الك قديميدرلر ؛ بو حالده اسكى توركلر عرق ابيضك بابالرى واسكى توركجه دخى بو عرقه منسوب اقوامك تكلم ايله‌ديكى لسانلرك آناسى اولور .

بو ادعامزى ، بالاده سويله‌ديكمز اوزره ، تاريخ ، جغرافيا و لسان كبى اوچ متين اساسه استناد ايده‌رك اثبات ايله‌مكده‌يز .

مقاله‌مزده شيمدى‌يه قدر بحث ايله‌مش اولدبغمز مواد يالكز تاريخه عائد اولوب موادمذكوره بروجه زير خلاصه اولونور :

مهد بشريت اولان آسياى وسطى‌يه (طاغلق محل) معناسنه اولان (توران) (١) نامى وتورانك سكنهٔ اصليه‌سنه دخى (طاغلى) معناسنه اولان (تورك) (٢) اسمى علم اولمشدركه بونلرك جذر مشتركى (طاغ ويوكسك ير) معناسنه اولان (تور) كلمه‌سيدر .

تورانك شرقنده بحر محيط كبير ايله اصل چين ممالكنه قدر ممتد اولمق اوزره شمالاً قديم تاتاوستان (٤) وجنوباً موغولستان موجود ايدى

(تركستان شرق) دخى تسميه اولونان تورانك غربنده كائن اراضى‌يه (تركستان غربى) وبونك دخى غربنه (دشت قيپچاق)ناملرى ويريلير ايدى .

---

[١] بو كلمه (تور) جذريله (آن) ادات اسم مكاندن مركبدر .

[٢] بو كلمه (تور) جذريله (ك) ادات نسبتدن مركبدر .

قديم توركلر تاريخلريني يازمشلردر . يالكز موغوللر كرك كنديلري وكرك توركلرايله تاتارلر حقنده اولدقجه معلومات تاريخيه ويرمشلر واسكي توركلره عائد (تراديسيونلري) (٣) كنديلرينه اسناد ايلەمشلردر . خصوصيله چنكيز خانك اولاد واحفادي اولان موغول حكمدارلر تاريخاً موغوللغه چوق خدمت ايتمشلردر .

اقصاي شرق توركلرندن اك زياده معلومات ويرنلر چين مؤلفلريدر. فقط بز بو مؤلفلرك آثارني اوروپاليلر واسطه‌سيله دكل، بلكه طوغريدن طوغرييه بالذات كنديمز تتبع ايتمليز ، تتبعات مقصده كوره تخلف ايدر .

اقصاي غربده ايسه روماليلر وخصوصيله قديم يونانيلرك كنديلريله تماسده بولنمش اولدقلري اسكي توركلر حقنده ويرمش اولدقلري معلومات تاريخيه اك زياده حائز اهميتدر وبوني مقاله‌مزك مواد مهمه سي اثبات ايدر. حالبوكه بز، توركلر، مواد مهمهٔ مذكوره‌يي يالكز بر قوري (دشت قيپچاق) سوزيله بچشديريورز .

بحر محيط كبيردن باشلايه‌رق طونه نهرينك منبعنه وماكه‌دونيا ايله بحر سفيده قدر ممتد اوله‌رق هيچ باشقه بر قومك اشتراكي اولمقسزين يالكز اسكي توركلر طرفندن مسكون اولمش اولان اراضئ وسيعه ايسه‌ده كيزلر دخي داخل اولديغي حالده طولاً بوتون كرهٔ ارضك همان نصفي ديمكدر وبزم شيمدي‌يه قدر بحث ايتمش اولديغمز اقوام، يالكز بو اراضي اوزرنده ساكن اوله‌رق توركلكي ميدانده اولان اسكي توركلردن عبارتدر .

حالبوكه اسكي توركلر ادعاسي وجمله كرهٔ ارضك ايلك سكنه‌سي و عرق ابيضك بابالري اولنجه ، تورك نامي آلتنده اولمقسزين ، ديكر نامله ايله بر طاقم شعبه‌لر وقوللر تشكيل وبونلر دخي ديكر شعبات توليد ايده‌جكندن بوصورتله تورك قومي اصليسي ايله‌ديكر اقوام متشعبه بيننده مختلف درجانده مناسبات عرقيه بولنمش اولور . بز شيمدي‌يه قدر بو مسئله‌دن بحث ايتمه‌دك ، فقط ايلروده بحث ايده‌جكز واسكي توركلر ايله اقوام قديمهٔ سائره بيننده‌كي مناسبات عرقيه‌يي تحري و بونلرك درجه‌سني تعيين ايتمكه سعي ايده‌جكز .

بز عموميتله نوع بني بشرك منقسم بولنديغي اوچ عرقدن عرق اصفرك مركزي قديم چين قطعه‌سي وعرق ابيضك دخي مركزي آسياي وسطي يعني توران اولديغنه وبوندن ماعدا بالجمله اوروپا اهاليسنك آسيادن كلمش بولنديغنه قانع اولانلردنز. شوقدركه بو نقطهٔ نظردن فكرمزجه اوروپاي شرقي وشرقئ جنوبي‌يي اسيادن عد ايتمك لازمدر . بو حالده بدايت بشريتده تورانك غربنده كائن اراضينك غير

---

[٣] بابادن اولاده نقلي اوله‌رق انتقال ايدن وقايع تاريخيه‌يه عموم اوروپا لسانلرنده ويريلن (تراديسيون) اسمي اولديغي كبي توركجه‌ده دخي قوللانمق طرافداري يز. (عنعنه) تعبيريني موافق كورمه‌مكده‌يز .

[٤] قديم تاتارستان ايله زمانمزده تاتار تسميه اولونان اهالينك مسكنلري بيننده هيچ بر مناسبت يوقدر .

مسكون وشرقنده‌كی اراضینك ایسه عرق اصفر ایله عرق ابیض بیننده مشترك بولنمسنی ایجاب ایدر. بناءً علیه آسیا قطعه‌سنك اك مرتفع محلی اولان توران یایلالرینك مرور زمان ایله پی‌در پی قوروممسنه مبنی سكنه‌سنك هر جهته دوغری واقع اولان مهاجرات متوالیه‌سی اثناسنده ، غربه دوغری كیدنلر اراضیٔ خالیه‌ده یرلشمكه باشلامشلر وشرقه دوغری كیدنلر ایسه عرق اصفر اهالیسنه تصادف ایله‌یه‌رك آنلر ایله حرب ایتمكه وتماسده بولنمغه مجبور اولمشلردر . بو حقیقتی مادی اوله‌رق سد چینی تسمیه اولونوب خوارقدن معدود اولان عظیم و مدید دیوارلر اثبات ایدركه بونلر غربدن تورك مهاجماتنه قارشی چینلیلر طرفندن انشا اولنمشدر . ایشته بوتوركلر سد چینینك خارجنده اولمق اوزره شمالاً قدیم تاتارستان وجنوباً قدیم موغولستانی تأسیس وتشكیل ایتمشلر وچینلیلر ایله تصالب ایله‌یه‌رك مهلز اولان تاتار وموغول سیالرینی وجوده كتیرمشلردر .

اقصای شرق توركلری اولان قدیم موغوللر ایله قدیم تاتارلر كندیلرینك تورك اولادی اولدقلرینی اونوتمامشلر و(تورك) كلمه‌سی كبی (طاغلی) معناسنه اولان (تاتای) نامنی آلمشلردر . موغوللره (قاره خاتای) وتاتارلره (آق خاتای) دینیلیر ایدی . موغول اولان چنكیز خانك احفادندن ابوالغازی بهادرخان (اوشال شجرهٔ تركی) نام اثرنده موغوللر ایله تاتارلرك تورك اولادی اولوقلرینی تصدیق وبیان ایلر .

اقصای غرب توركلری دخی كندیلرینك تورك اولدقلرینی اونوتمایه‌رق كندا (طاغلی) معناسنه اولان (چیغاتای) (١) ویا (چیغیل) (٢)ناملرینی آلمشلردركه بوایكی كلمه‌نك جذر مشتركی (چیغ)در. بو توركلره یونانیلر (سكیت) نامنی ویرمشلر وبعده بو نامی تعمیماً بوتون توركلره اعطا ایله‌مشلردر. بالاده سویلنمش اولدیغی اوزره (سكیت) كلمه‌سنك اصلی (سیكیت) دركه بوده (چیغیت) دن منحرفدر، چونكه لسان یونانیده (چ) حرفی یوقدر . بو تعبیر اخیر ایسه لسان تركی قواعدنجه (چیغاتای) و (چیغیل) كلمه‌لریله هم‌معنادر. (قیپچاق) تعبیری بر درجه‌یه قدر (سیكیت) علمی یرینه قائم اوله‌بیلیر . تعبیر جدید اوله‌رق . بز بو مقامده (تاتار) اسمنی قوللانمقسهیز .

بوندن ماعدا اقصای غرب توركلری اولان اوروپا سكیتلری یعنی بالاده كورلدیكی اوزره (كوچوك سكیتیا) اهالیسی محافظه ایله‌مش اولدقلری ترادیسیونلرنده كندیلرینك تورك اولادی اولدقلرینی بیان ایتمشلردر . پك مهم اولان بو ترادیسیونی (هرودوت) بروجه زیر درج ایدر :

سیكیتلر [یعنی اوروپا سكیتلری] دیرلركه وقتیله غیر مسكون اولان مملكتلرنده ایلك تولد ایتمش اولان آدامك اسمی (تاركیتائوس) یعنی (تاركیتای) اولوب آنك پدری (ژوپیتر) معبودی

[١] (چیغا) یعنی (طاغ) چوجغی دیمكدر .

[٢] (چیغ) یعنی (یوكسك محل) آدمی دیمكدر . عربیده بو كلمه (جبلی) طرزنده تحریر ایدلمشدر .

ووالدەسى (بوريستەن) (١) نهرينك قيزى ايدى . » [قسم ٤ ماده ٥] .

بالجملەمؤلفين وخصوصيله (هامەر)ك تصديقيله ثابت اولديغى اوزره (تاركيتاوس) علىتوركلرى ارائه ايدر . فىالواقع بو كلمەنك جذرى (تارك) ويا (تارق) اولوب اسكى توركجەده (تار) كلمەسى (تور) كلمەسيله همعنا اولەرق (طاغ) و (يوكسك ير) معناسنى افاده ايتديكندن ، (ك) ويا (ق) ادات نسبتيله (تارق) و (تورك) كلمەلرى عينى مقامده استعمال اولنەبيليرلر . نته كيم (تارخان) (٢) يرينه (تورخان) (٢) قوللانلمشدر .

اساطردن معدود اولان بالادەكى عباره تاكرينك توركلرى (دينيەپر) نهرى سواحلندەيارتديغنى وسكيتلرك بو توركلرك اولادى اولديغنى ايما ايدر .

(ئەرودوت) دوام ايله ديركه : « (تاركيتائوس) ك اوچ اوغلى اولدى : (لايپوقساى) (آرپوقساى) و (قولاقساى) بركون آسماندن آلتوندن معمول بويوندروغيله برابر بر صاپان ، بر بالطه وبر طاش نازل اولور . تاركيتائوسك بويوك اوغلى بونلرى آلمق اوزره تقرب ايدر ايسەده ، بو اشيانك معمول اولديغى آلتون او درجه كسب حرارت ايدركه النى كرى چكمكه مجبور اولور . اورتانجه برادرى دخى عينى صورتله حركت ايدر وعينى سببه مبنى چكيلير . فقط صره الك كوچوك برادرلرى اولان (قولاقساى)ه كلدكده ، آلتون قيزماديغندن ، مشاراليه مذكور ادواتى آلەرق اقامتكاهنه كتيرير وبو معجزەدن طولايى ايكى بويوك برادرلر حق سلطنتلرينى الك كوچوك برادرلرينه ترك ايدرلر . » [قسم ٤ ماده ٥]

مجاز اولمق اوزره بو اوچ اشيادن برنجيسى زراعت ، ايكنجيسى صنعت اوچنجيسى باغجيلق وشرابدر . بو تراديسيون عموميتله توركلرك ايكى مثلى زراعت وصنايعدن متنفر اولەرق كوچبەوبدويت حالنده ياشادقلرينى وزمان جهتيله الك يكى توركلرى تشكيل ايدن برثلثك زراعت ومدنيته ميل ايدەرك شهرلر وحكومتلر تأسيس ايتدكلرينى ايما ايدر . [مابعدى وار]

متقاعد اركان حربيه فريقى
انور

---

[١] (دينيەپر) يعنى يايق نهرى .

[٢] (اورخان) ، (اوربكى) و (آديربكى) كلمەلريده داخل اولديغى حالده بو تعبيرلر اساساً اسكى توركجەده (دره بكى) مقامنده استعمال اولنەرق اوائلده طاغ ، تپه ، بوغاز ودربند كبى كچيد محللرنده انشا ايدلمش اولان قلعه ، شاتو وقولەلرده تحصن ايدەرك يولجيلردن طوپراق باصدى پارەسى ومحلى كويليلردن عائدات آلمش اولان كيمسەلرى ارائه ايدر ايدى .